

TAGASISIDEKORJE: ALGATUS (mõjuhinnanguta)

Käesoleva dokumendi eesmärk on anda komisjoni töö kohta teavet avalikkusele ja sidusrühmadele, et nad saaksid anda tagasisidet ja tulemuslikult konsultatsioonides osaleda.

ALGATUSE PEALKIRI	Euroopa andmeliidu strateegia
JUHTIV PEADIREKTORAAT – VASTUTAV ÜKSUS	Sidevõrkude, sisu ja tehnoloogia peadirektoraat, üksus G1
ALGATUSE TÕENÄOLINE LIIK	Komisjoni teatis
LIGIKAUDNE AEG	2025. aasta III kvartal
LISATEAVE	-

Käesolev dokument on üksnes informatsiooniks. See ei mõjuta komisjoni lõplikku otsust selle kohta, kas algatust jätkatakse, ega selle lõplikku sisu. Kõik käesolevas dokumendis kirjeldatud algatuse elemendid, sealhulgas ajakava, võivad muutuda.

A. Poliitiline taust, probleemi kirjeldus ja subsidiaarsuse kontroll

Poliitiline taust

See algatus on jätkuks [2020. aasta andmestrategie](#) meetmetele, mille eesmärk oli luua andmete vaba liikumist võimaldav siseturg. Vahepealse aja jooksul tehnoloogias ja geopoliitikas aset leidnud muutuste tõttu on vaja lähenemisviisi ajakohastada. [Draghi aruandes](#) märgiti, et ELil ei ole suuri andmekogumeid ja et ta peab edendama tööstusharudevahelist koordineerimist ja andmete jagamist, et kiirendada tehisintellekti, eriti generatiivse tehisintellekti integreerimist Euroopa tööstusesse. 2024. aasta aprillis avaldatud [Letta aruandes](#) rõhutati, et tõelise andmete siseturu loomiseks on vaja rohkem ära teha. [Euroopa tehisintellekti tegevuskavas](#) toodi andmeliidu strateegia esile ühe olulise meetmena, mille abil tehisintellekti kogu potentsiaal kasutusele võtta.

Ka [Euroopa Komisjoni 2024.–2029. aasta ametiaja poliitilistes suunistes](#) toodi esile, et kindlasti on vaja ära kasutada andmete kasutamata potentsiaali. Lisaks märgiti jaanuaris 2025 avaldatud komisjoni teatises „ELi konkurentsivõime kompass“, et tehakse ettepanek andmeliidu strateegia kohta, et parandada ja hõlbustada era- ja avaliku sektori andmete turvalist jagamist läbipaistvate protsessidega, lihtsustada regulatiivset korda ja selle kohaldamist ning kiirendada uute süsteemide või rakenduste väljatöötamist, austades sealjuures põhiõigusi.

Probleem, mida algatusega lahendatakse

ELi 2020. aasta andmestrategial on olnud mõningaid tulemusi: detsentraliseeritud raamistikena on loodud ühtsed Euroopa andmeruumid, mis võimaldavad ettevõtjatel suveräänselt andmeid jagada ja koondada näiteks andmehalduse määrusega reguleeritud andmevahendusteenuste abil; andmemääruse alusel on kehtestatud tööstusandmetele juurdepääsu ja nende jagamise uued õigused ja Euroopa terviseandmeruumi määruse alusel on kehtestatud terviseandmetele juurdepääsu ja nende jagamise uued õigused. Samas tuleb tehisintellekti üha kiirema arengu kontekstis palju aktiivsemalt tegutseda, et saaks kasutada tööstusandmeid ja alaesindatud keelte andmeid.

ELi majandust iseloomustab see, et tugevaid ettevõtteid on traditsioonilistes sektorites, kuid tehnoloogiasektoris on suuri tegijaid vähe ning seega on digitaliseerimisega probleeme. Samal ajal pakuvad suured ELi-välised tehnoloogiaettevõttjad end digitaliseerimise vallas partneriteks ja püüavad seeläbi siseneda traditsioonilisse tööstusse. Euroopa tööstusel ei ole digiprojektide, kaasa arvatud tehisintellekti arendamise ja kasutamise vallas alternatiive.

Erinevalt isikuandmetest on tööstusandmed valdkonnaspetsiifilised ning kuuluvad paljudele eri osapooltele, kellel on andmete jagamisel ja koondamisel regulatiivseid probleeme. Teatavad andmed on keelepõhised ja neid võib olemas olla väga vähe. Seetõttu ei saa uuendusmeelsed ettevõtted mitmesuguste tööstusvaldkondade või Euroopa keelte jaoks mõeldud üldotstarbelisi tehisintellektimudeleid treenida või pidevalt arendada.

Peale andmete kättesaadavuse on probleeme ka talentide, andmetöötlusvahendite ja kapitali kättesaadavusega. Andmekasutuse regulatiivset keskkonda iseloomustab ELis keerukas kombinatsioon üldistest ja valdkondlikest õigusnormidest, mille vastastikust mõju on ettevõtjatel tihti keeruline mõista ja mille täitmisega tegelevad eri organid või asutused, ning see kõik muudab olukorra ettevõtjate ja avaliku sektori asutuste jaoks ebatõhusaks ja ebakindlaks. Isikuandmete töötlemist käsitlevaid õigusnorme on küll püütud ühtlustada, kuid liikmesriigid võivad neist kaitseklauslite või konkreetsete loobumisklauslite kasutamisega kõrvale kalduda. Mitmesugustes õigusaktides sätestatud aruandlus- ja teatamisnõuete üha kasvav arv mõjutab konkurentsivõimet.

Kogu majanduses muutuvad üha olulisemaks rahvusvahelised andmevood, kuid see toob kaasa ka probleeme. Euroopa ettevõtjad puutuvad sageli kokku ebakindlusega, mida tekitab andmete edastamine kolmandatest riikidest tagasi ELi. Teatavat liiki ELi andmed ei ole pahatahtlike jõudude eest piisavalt kaitstud. Viimase aja geopolitiiliste pingete taustal tekitab liiga suur sõltuvus teistest riikidest küsimusi seoses ELi majandusjulgeolekuga. Näiteks teatavate generatiivse tehisintellekti valdkondade jaoks vajalike andmete puhul esinev sõltuvus pärsib ELi võimet tagada enda pikaajaline konkurentsivõime.

ELi meetmete alus (õiguslik alus ja subsidiaarsuse kontroll)

Euroopal on potentsiaali olla andmepõhises majanduses esirinnas, kasutades andmeid turvaliselt, et luua usaldusväärset ja mittediskrimineerivat tehisintellekti ja suurendada konkurentsivõimet maailmaturul, kuid seda eeldusel, et kaalutakse täiendavaid meetmeid. Strateegia võib aidata Euroopa ettevõtetel ja kodanikel kogu Euroopas loodud andmetest tõhusamalt kasu saada ja vähendada sealjuures õiguslikku ebakindlust.

Õiguslik alus

Teatis põhineb Euroopa Liidu lepingu artiklil 114. Eeldatavasti tutvustakse teatistes mitmesuguseid algatusi ja meetmeid, millel on erinevad õiguslikud alused. Võimalike väljakuulutatavate seadusandlike ja muude aktide sisust ja ulatusest olenevalt nimetatakse nende õigusaktide asjakohased õiguslikud alused nende koostamise ajal vastavalt vajadusele.

Praktiline vajadus ELi meetmete järele

Andmeturgude piiriülesus põhjustab üksikute liikmesriikide jaoks probleeme, sest sõltumatu tegutsemine võib tekitada regulatiivset ja turu killustatust. Et seda ei juhtuks, on üha enam vaja kooskõlastatud lähenemisviisi, milles arvestatakse kogu ELi siseturuga. Selline lähenemisviis võimaldaks saavutada mastaabisäästu, luua usaldusväärsete ELi vahendite ökosüsteemi, võimestada Euroopa äriühinguid ja edendada sidusamat, konkurentsivõimelisemat, mittediskrimineerivat ja usaldusväärset Euroopa andme- ja tehisintellektiturgu. Rahvusvahelised andmevood on ELi ettevõtjate konkurentsivõime oluline aspekt, millega tegeletakse tulemuslikult ELi tasandil, kus ühtne lähenemisviis tugevdab Euroopa läbirääkimispositsiooni, tagab globaalses tegevuses regulatiivse järjepidevuse ja väldib killustatust liikmesriikide vahel. Kuigi halduskoormust põhjustavad ka riikide õigusaktid, on sellise koormuse tekitajaks sageli ELi õigusraamistik. Halduskoormuse vähendamine toetaks Euroopa laiemaid konkurentsieesmärke.

B. Mida soovitakse algatusega saavutada ja kuidas?

Esimene eesmärk on ergutada investeringuid andmetehnoloogiasse ja teha teatavad andmevarad vabatahtlike meetmete või rahastamisega kättesaadavaks, et laiendada andmete kasutamist ja kättesaadavust näiteks generatiivse tehisintellekti arendamise jaoks. See võib tähendada meetmeid, millega parandada idufirmade juurdepääsu andmetele, näiteks ühtseid kontaktpunkte, mille kaudu saada vajaduse korral juurdepääs täiendavatele andmeallikatele, ja vabatahtlikku andmete jagamist hõlbustavaid lisameetmeid.

Teine eesmärk on lihtsustamine. Selleks tuleks 1) optimeerida kehtivaid norme ja 2) arendada halduskoormuse vähendamiseks andmevahendeid. Olemasoleva raamistiku konsolideerimiseks hinnatakse seda ja vajaduse korral pakutakse välja sihipärased kohandused, mille abil panna eri vahendid parimal võimalikul viisil koos toimima, et tagada tulemuslik andmemajandus ja toimivad juhtimismehhanismid. Digitaristuid tuleks arendada ja kasutusele võtta, et aruandluskohustust saaks täita automaatselt. Seda ideed laiendades võiks tulevastes seadusandlikes algatustes kaaluda kohustusliku digiaruandluse kehtestamist ja kehtivates õigusaktides digitaalse aruandluse lihtsustamist.

Kolmas eesmärk on töötada välja rahvusvaheline andmestrateegia, mis peaks hõlmama meetmeid nii ELi andmete ekspordi kaitsmiseks kui ka andmete ELi importimise edendamiseks. See eeldab terviklikku lähenemisviisi, milles võetakse muu hulgas arvesse ka ELi sisest andmete alast õigustikku ja ELi digivaldkonna väliskaubanduse põhimõtteid. Ühtlasi tuleks rahvusvahelises andmestrateegias kaaluda juurdepääsu ühtsetele

Euroopa andmeruumidele, määrata kindlaks kahe- ja mitmepoolse tegevuse prioriteetsed meetmed ja arendada rahvusvahelisi norme, mis soodustaksid andmete jagamist lepingute alusel.
Tõenäoline mõju
Meetme majanduslik mõju peaks avalduma andmepõhisemates, valdavalt tehisintellekti kasutavates teenustes ja toodetes, mis töötatakse välja vastavalt kasutajate vajadustele. Strateegia toob kaasa usaldusväärse ja eduka andmepõhise majanduse edasise arengu ja kasvatab seega tõenäoliselt andmete väärtust kooskõlas andmekaitse- ja küberturvalisuse normidega. Paremini integreeritud ja digivõimekas ühtne turg võimaldab ELi ettevõtetel, kaasa arvatud VKEdel, laieneda ja turust maksimaalselt kasu saada, ent ühtlasi annab see avalikule sektorile võimaluse lahendada kõigis valdkondades sellekohaseid ühiskondlikke probleeme. Õigusraamistiku lihtsustamine leevendab ettevõtjate regulatiivset koormust. Halduskoormuse vähenemine mõjub positiivselt kogu majandusele, aga eeskätt väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele, kus on nõuete täitmisega seotud ülesanneteks vähem suutlikkust ja kus halduskoormus on sageli suurim investeerimisprobleem. ELi tasandil isikustamata andmete rahvusvaheliste voogudega tegelemine kindlustaks Euroopa rolli ülemaailmse digivaldkonna liidrina, suurendaks regulatiivset sidusust, meelitaks ELi andmevooge ja tagaks tugevamad kaitsemeetmed ELi andmete turvaliseks ja konkurentsivõimeliseks vahetamiseks kolmandate riikidega.
Edasine seire
Arvestades, et algatus on oma olemuselt laiahaardeline teatis poliitikavaldkonna kohta, jääb selle järelevalve hilisemasse etappi, kui mitmesugused meetmed on rakendatud. Komisjon annab strateegiale aegsasti hinnangu esmalt Euroopa Andmeinnovatsiooninõukogu, andmeküsimuste eksperidirühma ja selle erinevate sidusrühmade kui järelevalvemehhanismi kaudu ning esitab korrapäraselt aruandeid asjaomastele nõukogu töörühmadele ja parlamendi komisjonidele. Komisjon hindab ka strateegia rakendamist mitmesuguste sellest tulenevate meetmete kaudu. Kõigile seadusandlikele meetmetele lisatakse põhjalik hindamine ja asjakohased hindamismehhanismid.
C. Parem õigusloome
Mõju hindamine
Teatistes esitatakse strateegia ja ülevaade ning sellist liiki meetmete puhul mõju hindamist põhimõtteliselt ei nõuta. Seadusandlikele ettepanekutele, võimalikele meetmetele või muudele ettepanekutele ja algatustele, millel on tõenäoliselt märkimisväärne mõju, ja strateegias väljakuulutatud poliitikavariantidele lisatakse vajaduse korral mõjuhinnangud. Andmeliidu strateegia eesmärk on kehtestada üldine lähenemisviis, millega seoses ei saa eraldi tuvastatavat mõju esile tuua.
Konsulteerimisstrateegia
Konsultatsioon hõlmab järgmist: avalik konsultatsioon (täpsem teave allpool); sihtküsimustikud liikmesriikidele ja valitud ekspertidele; sihtkonsultatsioonid, muu hulgas VKEde kohta; sektoripõhised seminarid; intervjuud ekspertidega; kõrgetasemelised üritused ja riikide külastused. VKEde kogukonnaga suheldakse otse, esmalt Euroopa Andmeinnovatsiooninõukogu ja selles tegutsevate VKEde esindajate kaudu, aga ka VKEde ettevõtlusvõrgustiku kaudu. Kooskõlas Euroopa Komisjoni parema õigusloome poliitikaga, mille eesmärk on töötada välja algatusi, mis põhinevad parimatel olemasolevatel teadmistel, kutsume ka teadlasi, akadeemilisi organisatsioone, õpikodasid ja teadusühendusi, kellel on andmepoliitika, tehisintellekti ja/või halduskoormuse vähendamise alaseid teadmisi, esitama asjasse puutuvaid avaldatud ja avaldamiseelseid teaduslikke uuringuid, analüüse ja andmeid. Tagasisidekorje üks osa on portaalis „Avaldage arvamust“ toimuv avalik konsultatsioon, milles võivad osaleda kõik soovijad. Avaliku konsultatsiooni leiate avaliike konsultatsioonide veebilehelt. Küsimustik avaldatakse inglise, prantsuse ja saksa keeles, kuid vastata võib ükskõik millises ELi 24 ametlikust keelest. Avalik konsultatsioon toimub küsimustiku vormis, millele saab lisada eraldi dokumente. Avalik konsultatsioon kestab 8 nädalat. Kaheksa nädala jooksul pärast konsultatsiooni lõppu avaldatakse konsultatsiooni veebilehel koondaruanne. Komisjon koostab aegsasti pärast konsultatsiooni lõppu ka kokkuvõtliku aruande kogu konsultatsiooni käigus toimunu kohta.
Miks me selle konsultatsiooni korraldame?
Konsultatsiooniprotsessi eesmärk on anda sidusrühmadele võimalus esitada oma seisukohad ja aidata kujundada ELi andmemajanduse tulevast poliitilist tegevuskava. Konsultatsiooni tulemusi kasutatakse ka komisjoni võimalike tulevaste algatuste jaoks selles valdkonnas, võttes koostööpõhiselt ja kaasavalt arvesse kõigi sidusrühmade tagasisidet.

Sihtrühm

Sidusrühmad rühmitatakse järgmiselt:

- kodanikud/üldsus;
- avaliku sektori andmete esitajad;
- tehnoloogiapakkujad ja ärikasutajad;
- pädevad riiklikud asutused;
- andmetöötluste pakkujad;
- andmevahendusteenuste osutajad;
- andmeesitajad;
- tööstus, VKEd ja ettevõtted, mis on seotud andmete esitamise, kasutamise ja käitlemisega. Siia rühma kuuluvad ka tööstusliidud, huvi pakkuvast valdkonnast tegutsevad rahvusvahelised organisatsioonid, generatiivse tehisintellekti pakkumisega tegelevad ettevõtted ja sünteesimislahenduste müüjad;
- kutseorganisatsioonid;
- teadlased ja akadeemilised ringkonnad;
- platvormide esindajad;
- kodanikuühiskonna organisatsioonid ja tarbijate ühendused;
- eksperdid ja mõttekojad: siia rühma kuuluvad huvi pakkuvate teemadega tegelevad teadlased ja spetsialistid ning teadusasutused.